

teisen af mødets emner, som er sket i samarbejde mellem alle de nordiske styrelser, har vi haft dette for øje. Og under drøftelserne af mange emner, vil der sikkert være anledning til, at der refereres til de særlige problemstillinger, som vedrører fællesskaberne.

Der har i de senere år været en aktiv drøftelse af De nordiske Juristmødets form. I den fællesnordiske styrelse har der derfor været mange overvejelser om en gradvis ændring og modernisering af mødernes form. Ved sidste nordiske juristmøde blev der forsøgsvis afholdt en gruppediskussion, og forsøget faldt så godt ud, at vi denne gang har sat to gruppediskussioner på dagsordenen. De finder begge sted i morgen og strækker sig over både formiddag og eftermiddag. Herudover har vi navnlig bestræbt os for at koncentrere de enkelte diskussionsmøder om de væsentlige problemstillinger og søge at medvirke til at mindst mulig tid anvendes to perifere emner eller til omtale af problemer, som ligger helt uden for emnerne. Vi har herom udarbejdet en nærmere vejledning for referenter, korreferenter og debatledere, og den fællesnordiske styrelse har bedt debatlederne om gennem en aktiv indsats at medvirke til, at diskussionerne så vidt muligt bliver levende og koncentrerede. Debatten skal helst udvikle sig under mødets forløb og må nødtigt blive præget af for mange og lange indlæg, som er udarbejdet hjemmefra, og som i debattens løb måske viser sig at ligge noget uden for debatten. Jeg beder alle mødets deltagere om at følge de henstillinger, som debatlederne giver, hvad enten det drejer sig om afkortning af taletiden eller om andre ting.

Til slut vil jeg gerne bemærke, at vi ikke mindst fra værtslandets side har glædet os over den store tilslutning til dette nordiske juristmøde. Det store deltagerantal er i sig selv et bevis på, at De nordiske Juristmøder ikke har overlevet sig selv, men stadig blomstrer og vækker interesse i en vid kreds af jurister. En særlig glæde for os har det været, at så mange unge jurister denne gang har anmeldt deres deltagelse. Jeg kan oplyse, at ca. en trediedel af samtlige deltagere er jurister, som endnu ikke er fyldt 40 år.

Vi har hermed afsluttet behandlingen af foreningens anliggender.

Præsidentens stedfortræder gav herefter ordet til den danske justitsminister Erling Jensen:

Den retlige beskyttelse af individet i nutidens samfund.

Deres Majestæt, mine damer og herrer.

En hjertelig tak til styrelsen, fordi jeg har fået lov til at være med til indvielsen af Det nordiske Juristmøde. En helt speciel og måske meget personlig tak til den nyvalgte, men desværre fraværende præsident, højesteretssagfører Bernt Hjejle. Jer ser den store værdi i disse møder, i muligheden for en vidtrækkende erfaringsudveksling, i muligheden for en gensidig påvirkning til fordel for et retssystem, der i stadig stigende grad fører med samfundsudviklingen og med stadig større medmenneskelig forståelse. Jeg tror, at overordentlig mange danske jurister kender højesteretssagfører Bernt Hjejle som en af dem, der stærkest ved sit eksempel og ved sin rådgivning har bidraget til denne påvirkning og bidraget til denne erfaringsudveksling. Jeg skylder ham personlig megen tak for mange års god rådgivning, og jeg håber, at det indlæg, jeg nu har fået lov at komme med, må være en beskeden kvittering for hans gode råd gennem årene.

Jeg har fået lov at tale om den retlige beskyttelse af individet i det moderne samfund. Jeg er helt sikker på, at dette emne i høj grad nyder denne forsamlings bevågenhed, og jeg tror, at jeg kan forsikre, at det også er et emne, som enhver justitsminister til stadighed er nødt til at gøre sig en række overvejelser om.

Det moderne samfund er vel navnlig karakteriseret ved at være så overordentlig kompliceret. Næsten alt, hvad vi foretager os, udløser forskellige mekanismer, som igen griber ind i hinanden. Vore handlinger berører ikke alene os selv, men kan også på afgørende måde komme til at berøre vore medborgere, både i positiv og i negativ retning. Ikke mindst den moderne teknik har gjort det muligt for os at gå tæt og ofte for tæt på hinanden. Det er derfor klart, at der må være regler som regulerer vore indbyrdes forhold, også gennemførelsen af opgaver, som er af betydning for fællesskabet, kræver et vist sæt af regler. Vor tilværelse er derfor, selv om vi måske ikke mærker det i det daglige, præget af en ganske omfattende regulering, der sigter til at varetage den enkeltes såvel som samfundets interesser. Nutidens samfund kan vel også karakteriseres derved, at forholdene på en læng række områder ændres overordentlig hurtigt, så der bliver behov for at ændre reguleringen eller for at etablere nye former for at retsgarantere tilsvarende hurtigt. Den komplicerede struktur og de

hyppige ændringer kan for den enkelte borger bevirke, at han eller hun føler sig utryk og magtesløs. Individet kan opleve det på den måde, at det i mange livssituationer står over for ene uigennemtrængelig »big-borger«, det være sig i relation til en offentlig myndighed eller i privat retlig henseende. Det er derfor nødvendigt for en jurist og en politiker i det moderne samfund til stadighed at se livssituationerne fra nye eller fra ændrede synsvinkler med henblik på en løbende å jour-føring en individets retsbeskyttelse. Et væsentligt element i denne sammenhæng er integritetsbeskyttelsen, eller som vi kalder det her i Danmark, privatlivets fred. Udviklingen af principperne for beskyttelsen af den personlige integritet er forløbet uensartet i de forskellige lande, og indholdet af denne beskyttelse er også af forskellig art. Der er til dels tale om helt nye beskyttelsesforanstaltninger, til dels om meget gamle retsprincippers anvendelse. Det nye ligger i den almenmenneskelige og universelle angst for vor tids teknologi, der som ingensinde før har sat os i stand til at gå tæt på hinanden. Det gamle ligger i en vis nedarvet respekt for menneskets og medmenneskets privatliv. Det nye har ikke blot relation til elektronisk databehandling men også og i mindst lige så høj grad til alle de mange andre tekniske foranstaltninger, som television, telelinser, aflytningsapparater o.s.v. Det vil sige alt det moderne apparatur, der sætter os i stand til at trænge os ind på livet af vore medmennesker. Retsudviklingen er som nævnt forløbet forskelligt og i forskelligt tempo i de enkelte lande. Man plejer at fremføre, at U.S.A. har gjort en pionerindsats på dette område, og det er vel også rigtigt, idet problemstillingen her kom så tidlig op til retssystemets overflade. Udviklingen i U.S.A., der begynder så tidligt som i 1890, er så siden fulgt op i andre lande, navnlig i Tyskland og Frankrig. Det er karakteristisk, at man i disse lande først har søgt at løse problemerne gennem domstolenes praksis, senere gennem lovgivning. Også i de nordiske lande har der været en stærk udvikling på dette område i de senere år. Den nærmere beskrivelse af, hvad det er, vi ønsker at beskytte, varierer imidlertid. Den amerikanske formulering er normalt, at det der beskyttes, er en persons »interest in not having his affairs known to others or this likeness exhibited to the public« eller i kortere form »the right to be let alone«. Det er vel klart, at en så bred formulering som den amerikanske så samtidig må tåle adskillige indskrænkninger. Blandt andet er den, der selv søger offentlighed

også, i hvert fald i et vist omfang må tåle offentlighed. Det bør også nævnes, at blandt andet den kontinentale retsudvikling har udstykket og udbygget beskyttelsen med talrige enkeltregler af mere enkelt beskaffenhed.

En præcis definition af integritetsbegrebet er det vanskeligt at give. Men der er ingen tvivl om, at begrebet som en væsentlig bestanddel indeholder et krav om en retsbeskyttet adgang til at leve uden kontrol, indblanding eller overvågning på alle områder, hvor en sådan indblanding ikke er uskadelig eller pånøder sig af samfundsmæssige grunde.

I Danmark blev der første gang fokuseret meget stærkt på privatlivets fred i 1972 ved genindførelsen af en række vigtige ændringer i straffeloven. For det første blev der netop i konsekvens af den tekniske udvikling gennemført et Strafsanktioneret forbud mod hemmelig aflytning og optagelse af samtaler mellem andre og mod uberettiget fotografering af personer eller iagttagen af personer med kikkert eller andet apparatur. For det andet skete der en udbygning af den almindelige regel om beskyttelsen af privatlivets fred, således at det blev forbudt uberettiget at videregive oplysninger eller billeder vedrørende en andens private forhold. Denne almindelige grundsætning om integritetsbeskyttelsen har blandt andet væsentlig betydning i forholdet mellem individet og massemedierne. Det er velkendt, at massemedierne er en magtfaktor i det moderne samfund og også velkendt, at hensynet til en sikring af ytringsfriheden må føre til en vidtgående frihed, på den anden side opleves en krænkelse af den enkeltes integritet i et af massemedierne som særlig voldsom som særlig ubehagelig. Der er behov for en retsbeskyttelse af borgerne som den svage og helt magtesløse part i dette forhold. Her der det den regel, jeg netop har nævnt, kommer ind i billedet, og jeg kan som eksempel for dens anvendelse nævne følgende tilfælde:

Under overskriften: En 15-årig søgte døden efter knallerttyveri, bragte et ugeblad i 1976 en omfattende reportage om drengens selvmord med fotoreportage af drengens begravelse og et foto af drengens skolekammerater i 7. klasse. Reportagen gav udtryk for, at drengen var fundet skyldig i knallerttyverier, hvilket i øvrigt ikke var tilfældet. Sagen blev af de pårørende indbragt for Københavns Byret, der i dommen udtaler: »Retten finder, at drengens selvmord og de begivenheder, der førte til dette, må betragtes som hans private

forhold, og at den skete offentliggørelse heraf var ganske uberettiget. Under hensyn til, at afdøde var en i offentligheden ganske ukendt person, finder retten ligeledes at billedet af de pårørende omkring graven åbenbart kan forlanges unddraget offentligheden.«

I min bemærkning om integritetsbegrebet var jeg inde på, at retsbeskyttelsehensynet i nogle tilfælde må afvejes med andre samfundsmæssige hensyn. Det er netop tilfældet ved det vigtige spørgsmål om individets retsbeskyttelse i forbindelse med anvendelse af EDB-teknikken. Denne teknik indebærer, at det i langt højere grad end tidligere er muligt at sammenstille, bearbejde og udskrive oplysninger om private personer. Selv om indsamling og videregivelse af oplysninger tjener legitime interesser, så må det dog erkendes, at en stadig mere omfattende registrering, der finder sted i det moderne samfund, har skabt en vis frygt i større dele af befolkningen for registeraktiviteterne og for at de indsamlede oplysninger udnyttes på en måde, der krænker den personlige fred og frihed. Det må også erkendes, at datateknikken i sig selv kan medføre en Øget risiko for, at der disponeres alene i henhold til det registrerede, uanset at oplysningernes rigtighed og relevans ikke er sikret på fyldestgørende måde. Denne problemstilling er jo for så vidt ikke ny, idet man også før datateknikkens fremkomst har kendt det problem, at det enkelte menneskes fred kan føles truet af de registreringer af personlige data, der finder sted. Men datateknikken har unægtelig gjort spørgsmålet højaktuelt. Det enkleste vil naturligvis være helt at undlade at benytte elektronisk databehandling. Det moderne samfund stiller imidlertid sådanne krav med hensyn til serviceniveau for sine borgere. Jeg tænker her både på den offentlige og den private sektor, som det næppe vil være muligt at opretholde uden en udstrakt anvendelse af EDB. Fællesskabets goder for den enkelte og de åbenbare fordele ved anvendelsen af den nye teknik må således afvejes med integritetsbeskyttelsen af den enkelte. En sådan afvejning må foretages af lovgivningsmagten, og dette er da også sket med den datalovgivning, som indtil i dag tre af de nordiske Tande har gennemført. Den danske lovgivning blev gennemført netop her i denne forsommer, og den træder i kraft den 1. januar 1979, altså ved det nye års begyndelse, og består i en lov om private registre og en lov om offentlige myndigheders registre. Jeg skal ikke her gå ind på en nærmere omtale af denne lovgivning. Jeg vil godt have lov at fremhæve, at man blandt

andet har søgt at afstikke grænserne for, hvilke oplysninger der må registreres og videregives i den offentlige og private sektor, ikke mindst når det drejer sig om særlige sensitive oplysninger — som oplysninger om politiske forhold, religiøse forhold, sygdomsoplysninger og lignende. Man har endvidere i betydeligt omfang givet de registrerede adgang til at få oplyst, hvad der er registreret om dem — den såkaldte egen accept — og stillet krav om udarbejdelse af sikkerhedsforskrifter ved brug af EDB-registre, ikke mindst ved samkøring af registre, og man har henlagt kontrollen med reglernes overholdelse til et helt uafhængigt administrativt organ.

Jeg tror imidlertid, at denne nye lovgivning må betragtes blot som et første spæd skridt på et vanskeligt og overordentligt kontroversielt område, og at det helt utvivlsomt vil vise sig nødvendigt at revidere denne lovgivning i lyset af de erfaringer, der indvindes og af den fortsatte tekniske udvikling. Jeg vil med andre ord advare mod at tro, at vi med den gennemførte lovgivning her eller i andre lande skulle have løst disse problemer én gang for alle.

I indledningen nævnte jeg den følelse af utryghed og magtesløshed, som den enkelte borger kan få, når han eller hun på den ene eller den anden måde kommer i berøring med offentlige myndigheder. Det må nok erkendes, at forholdet mellem borgerne og det offentlige er et af de emner, der i de senere år har præget en debat om samfundsmæssige problemer, og at det i denne forbindelse ofte er blevet fremført, at man bør tilstræbe, at der ikke opstår noget modsætningsforhold mellem parterne. Samfund er et fællesskab af borgere. Der vil altid være forskellige opfattelser af, hvad samfundet bør beskæftige sig med, og hvilke ressourcer samfundet bør anvende på de forskellige opgaver. Reelle modsætningsforhold vil der således ifølge sagens natur altid kunne være, men dette bør ikke kunne benyttes som begrundelse for, at de modsætningsforhold, der kan opstå på grund af omstændigheder af en mere retlig betonet karakter, ikke søges ryddet af vejen overalt, hvor de findes. En af de ting, der i denne forbindelse kan være grund til at opholde sig lidt nærmere ved, er hele spørgsmålet om den måde, hvorpå administrative myndigheders sagsbehandling er tilrettelagt. Spørgsmål om gennemførelse af en general lovmæssig regulering af forvaltningens sagsbehandling er jo ikke noget nyt. Det har diden afslutningen af 2. verdenskrig med jævne mellemrum været taget op til drøftelse, og

jeg ved, at man på nordisk plan behandlede det så sent som på det 26. nordiske Juristmøde i Helsingfors i 1972. I det danske justitsministerium arbejder vi i øjeblikket på baggrund af en politisk beslutning, truffet for nogle få år siden, med spørgsmålet om, hvorvidt man i forbindelse med en forestående revision af loven om offentlighed i forvaltningen, ikke også bør søge at udbygge denne lov med andre almindelige regler vedrørende administrative myndigheders sagsbehandling. Sådanne regler har snart gennem længere tid været gældende i tre af vore nordiske nabolande. Det siger sig selv, at erfaringerne herfra indgår med overordentlig vægt i de overvejelser, vi nu gør os i Danmark.

Det er klart, at gennemførelsen af sådanne regler, i hvert fald set med borgernes øjne, må betragtes som et led i den udbygning af den retlige beskyttelse af det enkelte individ, som det moderne samfunds øgede regulering af borgernes forhold har gjort nødvendig. Vi må altså tilstræbe, at disse regler udformes på en sådan måde at der herigennem skabes en så høj grad af sikkerhed som muligt for, at den afgørelse, der træffes, nu også er lovlig og rigtig. Eller for at sige det meget kort — det, det drejer sig om, er spørgsmålet om retssikkerheden i den administrative sagsbehandling, og det er efter min mening et spørgsmål af overordentlig stor og principiel betydning.

Det er almindeligt at fremhæve, at man ved overvejelser om en lovmæssig regulering af forvaltningens sagsbehandling uvægerligt tvinges ud i en vanskelig afvejning af, ja, måske ligefrem et valg imellem hensynet til retssikkerheden over for hensynet til forvaltningens effektivitet. Denne og lignende formulering af den grundlæggende lovgivningspolitiske problemstilling rummer naturligvis en vis grad af sandhed. Jeg ville tro, at man i almindelighed gjorde klogt i at stille sig lidt skeptisk an over for sådanne slagordsmæssigt prægede problemformuleringer. De indeholder i allerbedste fald en stærkt forenklet gengivelse af de underliggende reelle hensyn, men de har desuden, i hvert fald undertiden, en tendens til at bringe diskussionen på vildspor som følge af deres ofte værdiladede overtoner. Det er således efter min opfattelse misvisende i formuleringen af den grundlæggende lovgivningspolitiske problemstilling på dette område at præsentere hensynet til retssikkerheden og hensynet til forvaltningens effektivitet som to kategorier af hensyn, der er grundlæggende uforenelige. Det er naturligvis ikke således, at enhver lov-

mæssig regulering af sagsbehandlingen modvirker, endsige intenderer at modvirke, en effektiv rationel forvaltning. Det reelle indhold af den traditionelle problemformulering er alene, at man ved udvælgelsen af de emner, der findes egnede til en generel lovmæssig normering, og ved den nærmere udformning af reglerne bør foretage en overordentlig omhyggelig afvejning af retssikkerhedsbetragtninger over for, hvad hensynet til en praktisk og enkel administration tilsiger. Men desuden mener jeg, at man i vore dages nordiske samfund i et ikke ringe omfang må se netop retssikkerhed og effektivitet som komplimentære begreber. Retssikkerhed på dette område betyder blandt andet offentlighed og åbenhed over for forvaltningens virksomhed, inddragelse af borgerne i beslutningsprocessen og rimelig information om baggrunden for de foreslåede eller de gennemførte foranstaltninger. Forstået på denne måde mener jeg, at en moderne administration ikke kan fungere effektivt uden retssikkerhed. Det er på mange områder, for eksempel inden for den fysiske planlægning, simpelthen en forudsætning for det offentliges virksomhed, at denne virksomhed i meget betydelig grad sker i et tæt samvirke med borgerne. Undlader myndighederne at følge en sådan åben linie, så viser erfaringerne, i hvert fald her i Danmark, og jeg tror i alle nordiske lande, at man risikerer at havne i en konfrontationssituation, som ikke alene er uheldig af politiske grunde, men som også i realiteten har en negativ virkning ud fra et effektivitetssynspunkt.

Emnet for denne tale »Individets retsbeskyttelse i det moderne samfund« har jo så mange aspekter, at det kan minde lidt om de kalejdoskoper, vi havde som børn. Ryster man dem lidt, så kommer der meget hurtigt et nyt billede frem. En sådan ny og vigtig side af emnet er forbrugerbeskyttelsen. Nu optræder jo alle i rollen som forbrugere, når vi som privatpersoner køber erhvervslivets produkter eller får udført et stykke arbejde af en håndværker. Borgerne i samfundet har naturligvis altid spillet denne forbrugerrolle, men det er først i de senere år, at man i en lang række lande har anerkendt behovet for en lovgivning til beskyttelse af forbrugeren. Baggrunden herfor er først for fremmest de meget væsentlige ændringer i samfundet, der er sket i dette århundrede og navnlig efter 2. verdenskrigs afslutning. Vi køber mere og mere, og de ting, vi køber, er ofte masseproducerede og færdig emballeret. Den personlige kontakt mellem de erhvervsdrivende og forbrugeren spiller de fleste steder i dag

en langt mindre rolle end tidligere. Det skyldes, at der er sket en kraftig koncentration af antallet af detail- og håndværksvirksomheder, og at en meget stor del af forbrugernes indkøb foregår i selvbetjeningsforretninger. Et andet karakteristisk træk ved det moderne forbrugersamfund er den betydelige påvirkning, der foregår gennem reklamen for at få os til at forbruge mere og mere af et bestemt produkt. På grund af den ofte ringe direkte kontakt med de erhvervsdrivende er vi således i et betydeligt omfang henvist til at basere vore indkøb på oplysninger i reklame og andre meddelelser, som vi samtidig er stort set uden mulighed for at kontrollere rigtigheden af. Det er derfor væsentligt, at lovgivningen sikrer forbrugerne mod urigtige eller vildledende oplysninger. Jeg vil imidlertid gerne fremhæve, at en voksende forståelse for en effektiv forbrugerbeskyttelseslovgivning også må ses som et udtryk af den bredere almindelige anerkendelse af social lighed og af beskyttelsen af de svage i samfundet.

I de nordiske lande har denne udvikling ført til en række lovgivningsinitiativer med det formål at give forbrugeren en bedre beskyttelse. Vi har fået markedsføringslove, der giver bedre mulighed end hidtil for effektivt at modvirke urimelig markedsføring. Som et specielt udslag af denne holdning kan jeg for Danmarks vedkommende nævne forbudet mod dørsalg. Vi betragter i Danmark en sådan salgform som en slags krænkelse af privatlivets fred, når forbrugerne ikke har bedt sælgeren om at komme til sit hjem. Denne salgform er derfor stort set forbudt i Danmark. Et forbud, som vi ved en lov, der blev vedtaget for et par måneder siden, har udvidet til også at omfatte uanmodede henvendelser om forskellige serviceydelser, for eksempel om tilsyn af forskellige installationer. Det har nemlig vist sig at være et område, hvor vi har set overordentlig mange eksempler på misbrug. Endvidere kan jeg nævne, at vi i de nordiske lande på et begrænset område har indført den såkaldte fortrydelsesret, nemlig i de tilfælde hvor forbrugeren har indgået en aftale uden for den erhvervsdrivendes forretningssted. Det kan for eksempel være i forbrugerenes hjem eller under en særlig salgstur, arrangeret af sælgeren, hvor forbrugeren under en busudflugt køber forskellige varer, ofte efter en ret kraftig overtalelse. Der er også behov for at beskytte forbrugeren, når han eller hun har købt en vare eller har bestilt en tjenesteydelse. De fleste af os kan vist godt huske kontrakter, hvor der stod en hel del med småt fornedet eller diskret på bagsiden. Disse

vilkår behøver naturligvis ikke være særlig byrdefulde, men de vil nu ganske ofte være det. Forbrugere har meget ringe mulighed for at påvirke indholdet af standardkontrakter. De må acceptere kontrakten, som den er, eller lade være med at købe - take it or leave it. De fleste forbrugere, og jeg ved, at det også gælder mange jurister, men naturligvis ingen i denne lærde forsamling, undlader derfor at læse kontrakterne særlig omhyggelig igennem.

Den udstrakte anvendelse af standardkontrakter gør det nødvendigt at overveje, om det bør gennemføres regler om forbrugers retsstilling, som ikke kan fraviges ved aftale, som gælder, selv om sælger og køber har aftalt noget andet. På visse områder, hvor der er et særligt beskyttelsesbehov, blev der tidligt gennemført ufravigelige regler. Som eksempler kan jeg nævne afbetalingslove, lejeloven og funktionærloven. I Danmark har et udvalg imidlertid nu foreslået, at de fleste af købelovens almindelige regler om forsinkelse og mangler, gøres ufravigelige, således at de ikke kan fraviges til skade for forbrugeren. Tilsvarende forslag om ufravigelig lovgivning må forventes inden for en række andre områder. Jeg skal særlig fremhæve den revision af kreditkøbslovgivningen, der er gennemført eller må forventes gennemført i de nordiske lande. For at en sådan lovgivning om forbedret forbrugerbeskyttelse skal blive accepteret og respekteret i befolkningen, er det meget vigtigt, at den udarbejdes i forståelse med forbrugerorganisationerne og med erhvervslivet. Og det er her glædeligt at se, at erhvervslivets organisationer i Danmark i meget vidt omfang har været enige i, at en lovgivning om forbrugerbeskyttelse er nødvendig og rigtig og om denne lovgivnings centrale indhold. Selvfølgelig vil der altid være forskellig opfattelse af, hvor langt man bør gå, men denne enighed om hovedlinierne er noget helt afgørende, og det er altså heldigvis forkert, når man ofte i dagens debat fremstiller forbrugerbeskyttelse som en skarp strid mellem erhvervsliv og forbruger.

Jeg har hidtil omtalt en række områder, hvor udviklingen har gjort det nødvendigt at tage nye initiativer med det sigte at sikre eller udbygge individets retsbeskyttelse. Det drejer sig om områder, hvor vi må søge at styrke den enkelte borgers stilling, enten gennem en ændring af den materielle lovgivning eller ved en forbedring af de processuelle garantier i forbindelse med den offentlige forvaltningsevne. Vi kan jo imidlertid ikke blot blive stående herved. Et

meget væsentligt led i bestræbelserne for at forbedre borgernes muligheder for at varetage deres interesser der de retshjælpsordninger, der er til rådighed. Det er som bekendt ikke nok at have ret, man skal også have noget at have den i. Det er derfor overordentlig væsentlig, at borgerne har adgang til en effektiv retshjælp. Interessen for spørgsmålet er da også øget stærkt i de senere år, både i nationale og internationale sammenhæng. På det nordiske juristmøde i 1972 i Helsingfors blev spørgsmålet drøftet indgående, og der er også gennem de senere år været løbende samarbejde de nordiske lande igennem på dette område. Desuden deltager de nordiske lande i forhandlinger i Europarådssammenhæng. Arbejdet i Europarådet har resulteret i forskellige resolutioner med henblik på foranstaltninger for at lette adgangen til retshjælp. Senere har man her i 1978 vedtaget en resolution om retshjælp og fri proces. Emnet blev da også drøftet på det europæiske justitsministtermøde, som blev afholdt her i København i juni måned i år. Det fremgik helt klart af drøftelserne på dette møde, at der blandt de mange deltagende ministre var en bred erkendelse af, at vi her står over for meget væsentlige problemer, og at det vil være ønskeligt at fortsætte og udbygge det internationale samarbejde, der, som jeg nævnte, er sat i gang.

Tilrettelæggelsen af en retshjælpsordning rejser imidlertid en række problemer. Lad mig blot nævne nogle enkelte. Det må afklares, hvem der skal kunne nyde godt af ordningen, eller med andre skal der opstilles økonomiske vilkår for adgangen til offentlig retshjælp, og i bekræftende fald hvor skal en sådan grænse sættes. Skal den der søger bistand yde bidrag til betaling af omkostningerne ved bistanden. Skal retshjælpen gælde for alle eller kun for visse typer af sager. Hvem skal yde retshjælp. På det sidste punkt har man fulgt forskellige veje i de enkelte nordiske lande. I Sverige har man således opbygget et system med offentlig retshjælpskontorer, medens retshjælpen i Danmark og så vidt jeg ved også i de øvrige nordiske lande ydes enten af advokater eller af private retshjælpsinstitutioner, der modtager visse offentlige tilskud. For Danmarks vedkommende er disse problemer for tiden under overvejelse med det klare sigte stærkt at forbedre de eksisterende ordninger og dermed sikre, at en betydelig del af befolkningen kan opnå hjælp og rådgivning i dagligdagens udviklede juridiske problemer.

Retshjælpsproblemerne i videre forstand omfatter også spørgsmålet om adgang til at opnå en hurtig og en billig afgørelse af dagliglivets retstvister. Det er klart, at opmærksomheden her må rettes mod domstolene, hvis centrale opgave det jo netop er ved siden af afgøre spørgsmål om pålæggelse af straf, at træffe afgørelse om retstvister mellem borgerne. Når talen er om dagliglivets retstvister, kommer man efter min mening ikke uden om at overveje, om den gældende retsplejeordning fuldt ud imødekommer de krav, der må stilles med henblik på at sikre en hurtig, en billig og en smidig afgørelse af sådanne konflikter. Behovet for en lettelse af adgangen til at få afgjort sådanne sager, kan naturligvis for en del imødekommes ved oprettelse af forbrugerklagenævn og lign. organer, og det er da også allerede sket. Mener man, som jeg gør det, at domstolene også i fremtiden bør spille en central rolle i denne sammenhæng, så må man overveje mulighederne for at gennemføre en forenkling af sagsbehandlingen i disse sager. Jeg ved, at en sådan ordening allerede er gennemført i Sverige, og det fremgik af drøftelserne på det europæiske justitsministermøde, at også på dette område var en bred erkendelse af behovet for reformer. Her i Danmark vil spørgsmålet nu blive taget op i retsplejerådet.

Deres Majestæt, mine damer og herrer. Jeg har med mine bemærkninger søgt at belyse nogle af de vanskelige opgaver, vi som jurister og som samfundsborgere står over for i relation til den retlige beskyttelse af individet i det moderne samfund. Jeg er ikke klar over, om mine bemærkninger er blevet noget oversigtsprægede, og at det måske kan være vanskeligt at se en klar linie i udviklingen. Netop problemernes mangfoldighed og forskelligartede karakter illustrerer klart, at begreber som retssamfund og retsbeskyttelse ikke er en kapital, der kan sættes i banken. Retssamfundet og retsbeskyttelsen er altid noget, der er på vej eller under stadig udvikling. Jeg ved, at de problemer jeg har fremdraget, er vi fælles om i de nordiske lande. Det er ikke så mærkeligt, når vi ser på den nære forbindelse og samhørighed mellem vore lande. Det er også glædelig at konstatere, at der på alle de her nævnte områder er et tæt og gensidig inspirerende samarbejde mellem landene. Denne sammenhæng er jeg helt opmærksom på, at De nordiske Juristmøder i en meget lang årrække har spillet en central rolle som et forum for debat og nytænkning og dermed for inspiration til løsning af de spørgsmål, som nordiske

jurister gennem tiderne har været konfronteret med. De emner, der nu er til drøftelse på dette møde, viser, at De nordiske Juristmøder lever op til de fornemme traditioner og det fremmøde, der her kan konstateres, demonstrerer den overordentlig store interesse, der blandt de nordiske jurister er for disse møder. Det er mig derfor en særlig glæde på Regeringens vegne at byde gæsterne fra vore nordiske broderlande hjertelig velkommen til Danmark og udtrykke håbet om, at alle vil have nogle gode og udbytterige dage her i København.

Departementschef Niels Madsen:

Må jeg til forsamlingens bifald føje styrelsens tak til ministeren for indlægget.

Som afslutning vil jeg gerne på ny takke Deres Majestæt for at have glædet os så meget ved at overvære hele åbningsmødet.

Når Hendes Majestæt om et øjeblik forlader salen, er åbningsmødet afsluttet.

Herefter trak Hendes Majestæt Dronning Ingrid sig tilbage.